

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

بررسی عوامل موثر بر فرار مالیاتی

عزت الله بهوندی

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق و دادیار دادستانی انتظامی مالیاتی

Ezatallahbehvandi1359@gmail.com

چکیده

فرار مالیاتی در هر کشوری تابعی از شرایط اقتصادی و اجتماعی برآمده از ساختار آن کشور است. به منظور مقابله با فرار مالیاتی در ایران باید درکی از دلایل و عوامل بروز آن‌ها داشت، تا با اتخاذ گام‌های موثر در شناسایی و جلوگیری از این پدیده، زمینه دستیابی به یکی از پایدارترین و کاراترین منابع مالی دولت‌ها را فراهم آورد. در این میان برخی از اصلی‌ترین دلایل بروز پدیده فرار مالیاتی می‌توان به هنجارها و کنش‌های اجتماعی در پرداخت مالیات، فساد برخی مأموران مالیاتی، عدم شفافیت اطلاعات، نبود سیستم نظارت و پیگیری در اخذ مالیات به عنوان دلایل نهادی فرار مالیاتی و عدم استقبال از تسلیم اظهارنامه‌های مالیاتی، تأخیر در وصول مالیات، مشکلات مربوط به تشخیص علی‌الراس مالیات، عدم شناسایی مؤدیان و وجود معافیت‌های وسیع و متنوع به عنوان مشکلات اجرایی در شرایط موجود اشاره کرد. کلمات کلیدی: فرار مالیات، نظام مالیاتی، مالیات

۱. مقدمه

یکی از ارکان اصلی و مهم نظام اقتصادی هر کشوری نظام مالیاتی آن می‌باشد. قوانین و مقررات مالیاتی، سازمان اجرایی یا دستگاه مالیات ستان و مؤدیان مالیاتی ارکان تشکیل دهنده نظام های مالیاتی میباشد (عسکری، ۱۳۹۲: ۱۱) بنابراین کارایی یا عدم کارایی یک نظام مالیاتی به ویژگی ها و نقاط قوت و ضعف ارکان مذکور باز میگردد، براین اساس، توجه همه جانبه به نظام مالیاتی فعلی کشور در چارچوب ارکان سه گانه آن از اهمیت بسزایی در جهت گیری صحیح اصلاح نظام مالیاتی برخوردار خواهد بود. در نظام مالیاتی کشور، قوانین و مقررات مالیاتی به عنوان مجوز وصول مالیات از مؤدیان توسط دولت رکن اساسی یک نظام مالیاتی محسوب میگردد، چراکه این قوانین و مقررات نه تنها در بردارنده سیاست های مالیاتی (از جمله نرخ و پایه مالیاتی) است حاوی فرایندهای کلی وصول مالیات نیز میباشد، بنابراین شاکله اصلی یک نظام مالیاتی در چارچوب قوانین مربوطه تعیین میگردد. سازمان اجرایی یا دستگاه مالیات ستان مسئول اجرای قوانین و مقررات جهت پیگیری اهداف نظام مالیاتی است و مؤدیان مالیاتی همان مخاطبان سازمان اجرایی مالیات ستانی میباشد که این ارکان سه گانه در تعامل با یکدیگر بوده باید جهت بهبود نظام مالیاتی بدان ها توجه داشت تا بتوان چالش هایی را که نظام مالیاتی با آنها رو به روست کاهش داد. یکی از چالشهای حال حاضر در سیستم مالیاتی کشور فرار مالیاتی می باشد، آثار فرار از پرداخت مالیات می تواند آن گونه باشد که بین درآمدی که قانوناً باید وصول شود و درآمدی که جمع آوری می شود، رابطه اندکی برقرار شود. مسائل مالیاتی از عدم کارایی کارگزاران جمع آوری مالیات، به تنهایی، ناشی نمی شود، بلکه از ساختار اقتصادی، روابط اجتماعی و فرهنگی که در یک

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

کشور وجود دارد نیز تاثیر می پذیرد. از آنجا که پرداخت مالیات یک وظیفه انسانی است، دینی و شرعی است، نقش بسیار مهمی در اقتصاد کشور و رشد و توسعه همه جانبه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه دارد. پرداخت به موقع مالیات های سالانه، با توجه به ارزش پول در زمان حال و آینده و اهمیت آن در سرمایه گذاری های زیر بنایی و مفید، می تواند نتایج مطلوبی داشته باشد. در بیشتر کشورهای جهان، بخش عمده ای از منابع درآمدی از طریق دریافت مالیات تامین می شود. سهم مالیات از کل درآمد های عمومی، در میان کشورها، متفاوت است و میزان آن بستگی به سطح توسعه یافتگی و ساختار اقتصادی آن کشور دارد. در این میان، فرار از پرداخت مالیات سبب شده تا درآمدهای حاصل از مالیات، در همه کشورها همواره، از آنچه برآورد می شود کمتر وصول گردد. یکی از دغدغهای اساسی کشورها تلاش برای کاهش این پدیده بوده است.

با مقایسه عملکرد مالیاتی و ظرفیت های مالیاتی کشور، برای نمونه ظرفیتهای مالیاتی استان خوزستان با توجه به رشد درآمدهای مالیاتی ط چند سال اخیر به دلیل برخی از اصلاحات مالیاتی از جمله قانون مالیات بر ارزش افزوده، هنوز شاهد فرار بسیاری از مودیان مالیاتی در پرداخت مالیات هستیم. که این امر سبب کاهش مقدار وصول مالیات شده است، از این رو، سازمان مالیاتی کشور، در توجه به موضوعاتی مانند شناسایی منابع جدید مالیاتی، تعیین میزان بهینه مالیات قابل پرداخت و مباحثی مانند میزان مشمولین مالیاتی، تمکین مالیاتی و معافیت های مالیاتی، بخش مهمی از کارایی نظام مالیاتی کشور را در پدید آوردن زمینه هاو شرایطی جستجو می کند که با دقت، سرعت و کمترین میزان هزینه، به ازای واحد مالیاتی، بیشترین مقدار مالیات را وصول کند و میزان سوء استفاده و فرار مالیاتی را به حداقل برساند.

نا توجه به تعدد انواع مالیات در نظام مالیاتی کشور، پژوهش حاضر توجه خود را به "مودیان مالیاتی جامعه پزشکی استان خوزستان" و نیز "کارکنان کادر تشخیص مالیاتی در استان خوزستان" معطوف نموده است. این تحقیق به صورت موردی در سطح استان خوزستان که یکی از ثروتمند ترین استانهای کشور به حساب می آید انجام گرفته در این تحقیق، از مدل پستل استفاده شده است.

یکی از مولفه های مهم و قابل بررسی، مطالعه رفتار مودیان در رابطه با پرداخت مالیات است. همکاری و مشارکت مودیان در پرداخت به موقع مالیات سبب خواهد شد که سطح درآمد کشور افزایش یابد و در نتیجه، سبب رشد، توسعه، پیشرفت و آبادانی هر چه بیشتر کشور شود. همچنین، در مصرف منابع طبیعی صرفه جویی های قابل توجهی صورت گرفته و این منابع خدادادی برای نسل های آینده ذخیره می گردد. این امر محقق نمی گردد جز آنکه راهکارهایی برای وصول هر چه بهتر مالیات داشته باشیم. در مورد اهمیت مسئله تحقیق، چنین می توان بیان نمود که مالیات همزاد تشکیل جوامع بشری است.

۲- اهمیت وجود مالیات در اقتصاد کشور

مالیات از دیرباز یکی از روش های حاکم برای تامین هزینه های اداره کشور و تجهیز ارتش بود که دولت های امروزی هم به روش های گوناگون آن را اخذ و در امور جاری صرف می کنند و آن را یکی از مطمئن ترین راه ها برای پیشرفت کشور می دانند. اتکا به درآمدهای

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

نفتی و تداوم این رویکرد سبب ناپایداری در بهبود شاخص ها و نوسان در رشد اقتصادی خواهد شد به نحوی که کاهش قیمت نفت به عنوان اصلی ترین منبع درآمد دولت، بسیاری از سیاست ها و برنامه ها را با تعویق همراه می سازد. بدون تردید مالیات و نظام مالیاتی می توانند نقش موثری در روند توسعه کشور داشته باشند. در همین راستا با اعمال سیاست های مالیاتی مناسب و حتی مشوق های مالیاتی لازم می توان در ایجاد تعادل و توازن تولید، توزیع و صادرات به رونق اقتصادی کشور کمک نمود.

مالیات به عنوان یکی از ابزارهای هدایت غیرمستقیم دولت از طریق تأثیر بر فعالیت های بنگاه های اقتصادی می تواند در سیاستگذاری های توسعه صنعتی نقش کلیدی ایفا کند. دولت با تدوین نظام مالیاتی مناسب می تواند بر چگونگی دستیابی به هدف های توسعه ای تأثیر گذارد.

بر طبق تعریف «مالیات وجوهی است که دولت باید برای تامین هزینه های عمومی از اشخاص براساس قانون اخذ نماید» منابع دریافت مالیات نیز عموماً مالیات بر درآمد، مالیات بر ارث، حق تمیر، مالیات بر درآمد املاک، مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی و مالیات بر درآمدهای اتفاقی و مالیات بر ارزش افزوده است.

همانگونه که می دانیم در گذشته، بیشتر درآمدهای نفتی صرف امور جاری و هزینه های عمرانی می گردید و سهم آیندگان از این نعمت خدادادی بسیار ناچیز بود. البته این نگرش در سالهای اخیر تغییر کرده و مبنای سیاستهای اقتصادی دولت بر تامین بخشی از هزینه ها از محل مالیات شده است. برای این منظور سازمان امور مالیاتی می بایست برای ترویج فرهنگ مالیاتی در جامعه، برنامه هایی را تدوین و تنظیم نماید که هدف نهایی آنها آشنایی مردم و مودیان مالیاتی با محل هزینه کرد مالیات باشد تا پرداخت کنندگان مالیات بدانند پولی که بعنوان مالیات به دولت پرداخته اند در جهت چه اموری به مصرف می رسد.

سازمان امور مالیاتی نیز یکی از ارگانهایی است که در سال ۱۳۸۱ بموجب ماده ۵۹ قانون برنامه سوم توسعه تشکیل و وظیفه شناسایی و تشخیص درآمد مشمول مالیات، مطالبه و وصول مالیات را عهده دار گردید. سازمان مذکور موظف است مالیاتهای اخذ شده را جمع آوری نموده و بحساب خزانه دولت واریز نماید. شایان ذکر است منابع درآمدی فوق معمولاً براساس بودجه های سنواتی صرف هزینه های جاری و عمرانی کشور می شود.

سأله است که مالیات سرلوحه برنامه های اقتصادی دولتها بوده و اقتصاددانان و در رأس آنها مسئولین نظام مالیاتی می کوشند با شفاف سازی و تبیین نقش مالیات در گرداندن چرخ اقتصادی کشور، راهکارهایی را که موجب افزایش اعتماد عمومی و میزان مشارکت آنها در پرداخت مالیات باشد، اجرائی نماید. بی شک مهمترین عامل تأثیرگذار در ایجاد این اعتماد و اقبال افکار عمومی، معرفی مصادیق عینی صرف مالیات است، به دیگر سخن خودباوری و اعتقاد مودیان به پرداخت مالیات هنگامی به منصف ظهور می رسد که آنان بتوانند آثار آنرا بطور ملموس مشاهده نمایند. مسلم است نهادینه شدن چنین باور و اعتقادی در اذهان و افکار مودیان موجب می گردد که آنان

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر با محوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

برداشتهای اشتباه پیشین خود را نسبت به مالیات کنار گذاشته و مالیات را بعنوان یک تکلیف تلقی نمایند.

با توجه به مطالب فوق می توان دریافت که مالیات یکی از اجزای اصلی منابع درآمدی دولت را تشکیل می دهد و بر همین اساس همه ساله در تهیه لایحه بودجه سعی می شود که سهم درآمدهای مالیاتی نسبت به سال قبل افزایش داشته تا از این طریق مالیات بتواند جایگزین درآمدهای نفتی گردد.

بنابراین باید با اتخاذ روشهای مناسب به گونه ای عمل شود تا هر چه بیشتر مودیان به پرداخت داوطلبانه مالیات ترغیب گردند برای این منظور، توصیه می شود در هنگام احداث و بهره برداری از طرحهای زیربنایی و عمرانی به منابع مالی آنها که بیشتر از طریق مالیات تامین می گردد اشاره شود تا مودیان با مشاهده پروژه های فوق در جریان کامل نوع مصارف مالیاتها قرار گیرند.

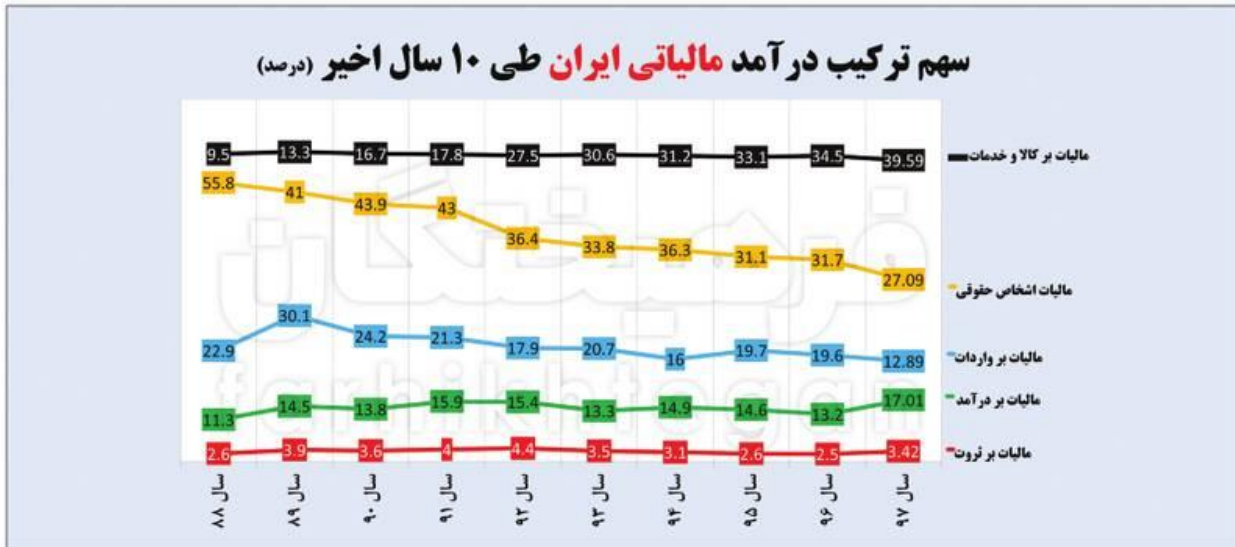
۳. مبانی نظری

۳-۱. مالیات

در اصطلاح اقتصاددانان جدید مالیات این گونه تعریف شده است، مالیات مقدار پول یا مالی است که شهروندان یک کشور طبق قانون به دولت خود می پردازند تا در جهت اداره کشور، تامین کالا و خدمات عمومی و ضروری، تضمین امنیت و دفاع همگانی و عمران و آبادانی توسط دولت مورد بهره برداری قرار بگیرد. همچنین اصل ۵۱ قانون مالیاتها به این موضوع می پردازد که وضع مالیات، معافیت، بخشودگی و تخفیف مالیاتی فقط به موجب قانون امکان امکانپذیر می باشد. لذا وضع مالیات از جمله اختصاصات قوه مقننه است و قوه مجریه نمی تواند با تصویب آیین نامه، دستورالعمل، بخشنامه به طور یک جانبه مالیات وضع نماید. این اصل به طور مکرر با ابطال بخشنامه های سازمان مالیاتی بدلیل خروج از اختیارات قانونی سازمان امور مالیاتی کشور مورد تایید هیات عمومی دیوان عدالت قرار گرفته است.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

۳-۲. نظام مالیاتی

نظام مالیاتی نظامی است که هدف آن دریافت مالیات از مودیان بوده و مالیات های اتخاذ شده را در سایر بخش های اقتصادی و غیر اقتصادی سرمایه گذاری نموده که این اقدامات در چابورب قوانین مالیاتی و توسط سازمان اجرایی صورت میگیرد (میرمحمدی، جتی، ۱۳۹۵: ۲۳).

۳-۳. فرار مالیاتی

فرار مالیاتی در یک عبارت ساده به هر نوع اقدام غیر قانونی جهت عدم پرداخت صحیح مالیات از قبیل حساب سازی، عدم ارائه دفاتر، انجام فعالیتهای اقتصادی بدون رسم و نشان و غیره اطلاق می گردد. با تاملی در سیر تاریخ مشخص می گردد که وابستگی بودجه دولت به درآمدهای نفتی سبب شده نقش مالیات در بین درآمدهای دولت کم رنگ شده و امکانیزم کارآمدی برای جذب آن مدنظر قرار نگیرد و از طرفی به واسطه پایین بودن فرهنگ مالیاتی، مالیات گریزی به یک پدیده ارثی مبدل گشته که نسل به نسل تداوم یافته و اشکال پیشرفته تری به خود می گیرد.

اقتصاد زیر زمینی با زیر سوال بردن عدالت افقی و عمودی در نظام مالیاتی پایه های نظام اقتصادی کشور را متزلزل می سازد و دولت را در تحقق اهدافش ناتوان می نماید. مالیات ابزاری است برای توزیع مجدد درآمد و تعدیل کننده ثروت جامعه و به بیانی کلی تر سالم سازی اقتصاد که در مقابل آن اقتصاد وسیع زیر زمینی قرار دارد که ناشی از ناکارآمدی نظام

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر با محوریت علامه طباطبائی

hcwconf.ir

مالیاتی و به تبع آن فرار مالیاتی است با کاهش میزان درآمدهای مالیاتی توزیع درآمد و ثروت به درستی صورت نخواهد گرفت. فرار مالیاتی یکی از اساسی ترین مشکلات هر نظام مالیاتی محسوب می شود که ضرورت دارد ضمن ریشه یابی، عوامل موثر در شیوع این پدیده مخرب اقتصادی شناسایی و در رفع آن برنامه ریزی شود. در شناسایی عوامل موثر در پدیده فرار مالیاتی بایستی دقت نمود که این معضل فقط ریشه اقتصادی نداشته و در کنار علل اقتصادی سایر عوامل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و حاکمیتی باید مدنظر قرار گیرد.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

مدینا و اشتیادیر - متوسط ۱۹۹۰-۲۰۱۵	شبکه جهانی عدالت مالیاتی - سال ۲۰۱۱				شرح	
	درصد حجم فرار مالیاتی به درآمدهای مالیاتی	درصد حجم فرار مالیاتی به درآمدهای مالیاتی	حجم قرار مالیاتی	درآمدهای مالیاتی	تولید ناخالص داخلي	کشور
۹.۴	۹	۳۳۷۳۳۹	۳۹۲۲۶۶۶	۱۳۵۸۱۳۰۰	آمریکا	توسعه یافته
۹.۹	۹.۷	۱۵۶۵۳	۱۶۱۳۷۳	۳۷۶۱۶۲	آتریش	
۱-۸	۱۱	۱۷۱۱۳۷	۱۵۵۵۸۸۱	۵۳۹۷۸۱۳	ژاپن	
۱۳.۴	۱۲	۵۳۱۹	۳۳۷۰۳	۱۳۶۶۷۹	نیوزیلند	
۱۱.۲	۱۳	۱۳۳۳۸۵	۱۰۵۸۱۵۳	۵۸۷۸۶۲۹	چین	
۱۴.۲	۱۳	۳۱۱۵۷	۳۱۱۷۹۸	۷۸۳۳۱۳	هلند	
۱۱.۹	۱۳	۳۰۷۹	۳۱۶۲۳	۲۲۲۳۹۹	سنگاپور	
۱۳.۳	۱۳	۱۰۹۲۱۶	۸۷۳۷۲۵	۲۲۳۶۰۷۹	بریتانیا	
۱۴.۱	۱۳	۳۹۸۷۹	۳۹۸۷۹	۹۲۳۸۳۳	استرالیا	
۱۶	۱۵	۱۷۱۲۳۳	۱۱۳۱۷۶۱	۲۵۶۰۰۰۲	فرانسه	
۱۷.۵	۱۶	۷۹۵۷۵	۵۰۶۸۳۵	۱۵۷۳۰۵۲	کانادا	
۱۵.۶	۱۶	۲۱۳۹۹۶	۱۳۳۳۷۲۶	۳۳۰۶۶۶۹	آلمان	
۱۶.۹	۱۶	۹۹۲۲	۶۲۷۹۹	۲۰۳۸۹۲	ایرلند	
۱۷.۱	۱۸	۱۲۷۹۹	۶۹۵۵۹	۱۹۲۱۵۲	جمهوری چک	
۱۸.۶	۱۸	۲۶۹۲۱	۱۵۲۰۹۸	۳۱۰۳۰۵	دانمارک	
۱۹.۱	۱۸	۱۸۲۶۰	۱۰۳۱۶۲	۳۳۸۸۰۱	فنلاند	
۱۵.۱	۱۵	۳۶۹۱	۲۳۳۳۳	۱۰۳۵۷۲	ویتنام	
۱۹.۹	۱۸	۲۵۹	۱۳۰۶	۳۶۸۶۶	عمان	
۱۹.۸	۱۹	۱۷۷۶۱	۹۳۹۷۲	۷۰۶۵۵۸	اندونزی	
۱۷.۴	۱۹	۹۳۳	۵۰۳۶	۲۷۵۷۳	اردن	
۲-۳	۲۲	۷۱۳۹۳	۳۲۱۵۹۶	۱۷۲۹۰۱۰	هند	
۲۵.۲	۲۳	۱۲۸۸۸	۵۲۸۲۰	۱۳۰۳۱۹	مجارستان	
۳۱.۵	۳۱	۱۱۲۳۳	۳۶۲۸۳	۲۳۷۸۰۳	مالزی	
۳۱.۳	۳۱	۵۳۰۸۲	۱۷۲۷۸۷	۷۳۵۲۶۳	ترکیه	
۱۴	۱۴	-	-	-	متوسط کشورهای توسعه یافته منتخب	
۲۲	۲۲	-	-	-	متوسط کشورهای در حال توسعه منتخب	

منبع: شبکه جهانی عدالت مالیاتی - سال ۲۰۱۱ و مدینا و اشتیادیر (۲۰۱۷)

۳-۲-۱. فرار مالیاتی جامعه پزشکی

یکی از گروه‌های که در کشور از آنها انتظار مالیات می‌رود جامعه بیش از ۱۰۰ هزار نفری پزشکان است. پزشکان از جمله اقشار دلسوز، پرتلاش و زحمتکشی هستند که نقش مهمی در حوزه سلامت و بهداشت عمومی جامعه دارند. با این حال تخمین‌ها و مطالعات آماری نشان می‌دهد برخی پزشکان آگاهانه یا از روی غفلت زیر بار این وظیفه اجتماعی خود نمی‌روند. در شرایطی که دولت برای تحقق درآمدهای مالیاتی حتی از حقوق کارمندان خود هم چشم پوشی نمی‌کند؛ اطمینان از پرداخت مالیات پزشکان و جلوگیری از فرار مالیاتی این قشر که بعضاً حقوقی معادل حقوق چند سال یک کارمند دولت را

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر با محوریت علامه طباطبائی

hcwconf.ir

در یک ماه بدست می‌آورند ضرورتی انکارناپذیر است. به گفته رئیس سازمان امور مالیاتی کشور رقم مالیاتی قشر پزشکان غیردولتی را حدود یک هزار و ۲۰۰ میلیارد تومان عنوان کرده و گفته بود: «حدود ۲۰۰ میلیارد تومان از این رقم پرداخت می‌شود و بقیه را می‌توان فرار مالیاتی محسوب کرد. بنابراین مالیات پزشکان موضوع بسیار پیچیده‌ای است که ابعاد مختلفی دارد. بعد نخست مربوط به نمایندگان مجلس شورای اسلامی در کمیسیون بهداشت می‌شود که اغلب این نمایندگان پزشک هستند و به نوعی ذی نفع محسوب می‌شوند. از این رو مجلس با معافیت‌هایی که برای پزشکان در نظر گرفته نخستین دستگاه نظارتی است که در این حوزه کم کاری کرده است؛ پس از آن سازمان امور مالیاتی کشور مقصر است که تفاهم‌نامه‌های بسیار ضعیفی با اصناف پزشکی برای نصب کارتخوان در مطب پزشکان به منظور دریافت مالیات می‌بندد و رقم کمی را به عنوان درآمد پزشکان قائل است؛ بخش سوم نیز دستگاه قضایی است که باید به درخواست سازمان امور مالیاتی، فرار مالیاتی پزشکان را پیگیری کند، اما متأسفانه این مهم اتفاق نمی‌افتد، چرا که سازمان امور مالیاتی گزارش جدی برای پیگیری قضایی نمی‌دهد و این موجب شده مالیات دقیقی از پزشکان دریافت نشود.

جدول (۱) - میزان فرار مالیاتی پزشکان در سال (۹۷)

منبع اعلام رقم	میزان فرار مالیاتی (هزار میلیارد تومان)	گروه	
گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس (دی‌ماه ۹۷) رئیس سازمان امور مالیاتی و نمایندگان مجلس	۷۰	پزشکان: ۶,۷ وکلا: ۱۲	گروه مشاغل
امیدعلی پارسا، رئیس سازمان امور مالیاتی کشور	-	۱۵۰ هزار نفر از افراد با درآمد بالای یک میلیارد تومان	
حمیدرضا دهقانی‌نیا، سخنگوی ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۲۸	دارندگان کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای	

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

فرار مالیاتی اثرات متعددی بر اقتصاد وارد می‌کند که در ذیل به چند مورد اصلی اشاره شده است:

الف) ناکارآمدی سیاست‌های دولت و ایجاد اختلال در خدمات عمومی:

گسترده‌گی فرار مالیاتی و به تبع آن سطح پائین شفافیت اقتصادی، سیاست‌گذاری اقتصادی دولت را در حوزه‌های مختلف ناکارآمد می‌سازد. در شرایط عدم اشراف دولت بر اطلاعات درآمدی-هزینه‌ای افراد جامعه، سیاست‌های حمایتی همچون اعطای یارانه نمی‌تواند از حیث اصابت به جامعه هدف، (دهک‌های پائین درآمدی) هدفمند عمل کند. در این شرایط دولت با اقتصاد زیرزمینی گسترده (فرار مالیاتی) روبرو است و نمی‌تواند در حوزه سیاست‌گذاری‌های پولی و ارزی خود نیز موفق باشد. زیرا اطلاعات دقیقی نسبت به بازار پول و ارز ندارد.

ب) نابرابری درآمد و ثروت و تضعیف فرهنگ مالیاتی:

انباشت ثروت نزد گروه‌های خاص فعال در بخش اقتصاد زیرزمینی و فرار مالیاتی باعث توزیع نامناسب درآمد و ثروت در جامعه می‌شود. پرداخت مالیات توسط بخش رسمی اقتصاد، درآمد قابل‌تصرف آن‌ها را کاهش می‌دهد. در حالی که فعالان بخش زیرزمینی اقتصاد، به دلیل عدم پرداخت مالیات، از درآمد قابل‌تصرف بالاتری برخوردار می‌شوند که این امر در بلندمدت منجر به ایجاد و تشدید نابرابری درآمد و ثروت می‌شود. این مسئله در بلندمدت تهدید جدی برای فرهنگ مالیاتی آحاد جامعه و به تبع آن تهدیدی برای تداوم زندگی اجتماعی است.

ج) بی‌ثباتی و کاهش توان رقابتی فعالان اقتصادی:

پرداخت مالیات توسط فعالان بخش رسمی اقتصاد و عدم پرداخت مالیات از سوی فعالان اقتصاد زیرزمینی موجب تبعیض در پرداخت مالیات می‌گردد. این موضوع در کنار بالاتر بودن سایر هزینه‌های تولیدکنندگان رسمی و قانونی نسبت به تولیدکنندگان غیررسمی منجر به کاهش توان رقابتی فعالان اقتصاد رسمی نسبت به فعالان اقتصاد غیررسمی می‌گردد. در این ارتباط باید اذعان نمود، بسیاری از مواد اولیه موردنیاز تولیدکنندگان بخش غیررسمی از طریق قاچاق تهیه می‌گردد که به دلیل عدم پرداخت حقوق و عوارض گمرکی ارزان‌تر از بخش رسمی است.

فرار مالیاتی گسترده در اقتصاد ایران از جنبه دیگری نیز موضوعیت می‌یابد و آن، وابستگی شدید اقتصاد به منابع ناپایدار (برون‌زا) نفتی به جهت تأمین هزینه‌های جاری دولت است. به‌طوری‌که وابستگی مخارج دولت به منابع ناپایدار نفتی باعث تشدید ناپایداری مالی دولت و درنهایت، بی‌ثباتی اقتصادی می‌گردد.

فرار مالیاتی منجر به عدم توانایی دولت برای کسب درآمدهای مالیاتی در سطح حداکثری خود می‌شود که این امر در اقتصاد ایران با توجه به دو ویژگی مهم شامل بزرگ بودن اندازه دولت و وجود منابع سهل‌الوصول صادرات نفت، پیامدی جز تداوم وابستگی بودجه به عواید نفتی نخواهد داشت. به‌طوری‌که به‌رغم تأکید تمامی برنامه‌های توسعه‌ای پس از انقلاب بر قطع اتکاء بودجه دولت به منابع نفت و گاز نظیر بند ۱۷ سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی تاکنون این هدف متعالی محقق نشده است.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر با محوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

۵. پیشینه تحقیق

نصر اصفهانی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان بررسی عوامل موثر بر فرار مالیاتی بر اساس مدل پستل در صد بررسی عوامل موثر بر فرار مودیان از پرداخت مالیات می باشند نتایج این تحقیق نشان می دهد، که از نظر مودیان مشاغل، عوامل سیاسی و اقتصادی بیشترین تاثیر و عامل محیطی کمترین تاثیر را داشته است. از نظر کارشناسان کادر تشخیص، عوامل سیاسی، اقتصادی و قانونی بیشترین تاثیر و عامل محیطی کمترین تاثیر را داشته اند.

زهی و محمدخانی (۱۳۸۹) پژوهشی با عنوان بررسی عوامل موثر بر فرار مالیاتی، انجام داده اند در این تحقیق با استفاده از روش بررسی میدانی از دو جامعه مودیان و کادر تشخیص نظر سنجی به عمل آمد و ضمن ارزیابی ۱۵ مولفه تاثیر گذار در فرار مالیاتی با استفاده از آزمون t برای نمونه های مستقل و t تک نمونه ای، دیدگاههای این دو طیف بررسی گردید.

باقری نسب و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان عوامل موثر بر فرار مالیاتی و راههای کاهش آن بیان داشتند، بیشتر کشورها، بخش عمده ای از منابع درآمدی دولت، از طریق مالیات تامین می شود. سهم مالیات از کل درآمدهای عمومی در میان کشورها، متفاوت است و میزان آن بستگی به سطح توسعه و ساختار اقتصادی آنها دارد. فرار مالیاتی و گریز از مالیات در کشورها باعث شده است تا درآمدهای مالیاتی کشورها، همواره از آنچه که برآورد می شود، کمتر باشد و تمامی کشورها تلاش خود را برای کاهش این دو پدیده به کار می گیرند یا از طریق اصلاح نظام مالیاتی، به چاره جویی بر می خیزند. به همین علت ضرورت شناخت عوامل بروز و تشدید فرار مالیاتی و تمهید و ارائه راهکارها و پیشنهادات علمی کاربردی امری اجتناب ناپذیر خواهد بود. از این رو در این مقاله بعد از تشریح انواع مالیات به بررسی نقش مالیات در اقتصاد ایران پرداخته شده . و سپس به بررسی فرار مالیاتی و تمایز آن با اجتناب مالیاتی پرداخته و عوامل موثر بر فرار مالیاتی را بازگو می کند و در انتها به بررسی راه های کاهش و برون رفت از فرار مالیاتی می انجام گرفت.

یوشیروهماگوچی (۲۰۲۰) در مقاله ای با عنوان ؛تحلیل پویا از فرار مالیاتی زیست محیطی شرکت های رشوه گیر، این مقاله با استفاده از مدل رشد مبتنی بر تحقیق و توسعه با مقررات دوگانه به بررسی تاثیر سیاست های زیست محیطی بر آلودگی، فساد، نرخ رشد اقتصادی و رفاه می پردازد. با توجه به اینکه شرکتهای آلاینده برای فرار از مالیات های زیست محیطی به ماموران دولتی رشوه می دهند، متوجه می شویم که مالیات زیست محیطی سختگیرانه با کاهش رانت مجوز و نیز افزایش آلودگی و فساد شرکتهای باعث کم شدن نرخ رشد، تضعیف

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

رفاه خانوار و بهبود رفاه ماموران دولتی می شود. بنابراین، فرار مالیاتی از طریق فساد، رفاه خانوار را بهتر و رفاه ماموران دولتی را بدتر می کند. یافته های ما نشان می دهد که فرار مالیاتی تحت مقررات دوگانه باعث بهبود رفاه اجتماعی می شود.

نوراسمیلا و آزلان^۱ (۲۰۱۴)، پژوهشی را با عنوان "اخلاقیات و پیروی از قوانین مالیاتی" به انجام رساندند. به طور خلاصه، نتایج این تحقیق نشان داد که عدم پیروی از قوانین مالیاتی مانند اجتناب از پرداخت مالیات و فرار از پرداخت مالیات عملی غیر اخلاقی محسوب شده و اینگونه رفتارها و اقدامات، بر خلاف روحیه و عرف حکمرانی شرکت های مدرن و شرکت هایی است که بدنبال حمایت از منافع ذینفعان و سهامداران خود می باشند.

هاگ و اسپوری^۲ (۲۰۱۱) در مطالعه ای به بررسی اعتماد، اخلاق و تعهد مالیاتی و فرار مالیاتی در کشورهای درگیر در انتقال از حکومت سوسیالیستی به دموکراسی و اقتصاد بازار پرداخته اند. این دسته از کشورها غالباً با چالشی در تقویت تعهد و اخلاق مالیاتی و کاهش فرار مالیاتی روبه رو بوده اند. از طرف دیگر، فرار مالیاتی ظرفیت و توانایی این کشورها را برای اصلاحات تضعیف کرده و یک دور باطل از انگیزه شهروندان برای پرداخت مالیات به وجود می آید. تحلیل نظری و شواهد تجربی ارائه شده حکایت از آن دارد که تأثیرگذاری مستقیم آرای مردم در موضوعات سیاستگذاری به ویژه در مورد مسائل مالیاتی، می تواند به تقویت اخلاق و تعهد و پذیرش مالیاتی کمک کند. به ویژه امکان وجود همه پرسی، نسبت اعتماد شهروندان و اخلاق و تعهد مالیاتی را تقویت می کند و در آن صورت پذیرش عمومی مالیات و کاهش فرار مالیاتی تحت تأثیر نهادهای شکل گرفته در جامعه قرار می گیرد.

سرکوئتی و کوپیر^۳ (۲۰۱۱) نشان می دهند که در کشورهای دارای مردمان با حیا و صداقت بیشتر، تغییرات نرخ مالیات اثر بیشتری بر روی نرخ رشد اقتصادی می گذارد، زیرا در این دسته از کشورها نرخ مالیات تعیین شده در عمل نیز وصول میشود. در حالی که در کشورهای با اثر شرم پایین، چون پرهیز و فرار مالیاتی بیشتر است، تغییرات نرخ مالیات اثر کمتری بر روی رشد اقتصادی دارد.

۶- نتیجه گیری

نتیجه اینکه فرار مالیاتی منجر به عدم توانایی دولت برای کسب درآمدهای مالیاتی در سطح حداکثری خود می شود که این امر در اقتصاد ایران با توجه به دو ویژگی مهم شامل بزرگ بودن اندازه دولت و وجود منابع سهل الوصول صادرات نفت، پیامدی جز تداوم وابستگی بودجه به عواید نفتی نخواهد داشت. به طوری که به رغم تأکید تمامی برنامه های توسعه ای پس از

^۱ - Norasmila and Azlan

^۲ Hug,.; Sporri,.

^۳ Cerqueti, R.; Coppier, R.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

انقلاب بر قطع اتکاء بودجه دولت به منابع نفت و گاز نظیر بند ۱۷ سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی تاکنون این هدف متعالی محقق نشده است.

منابع

- بررسی عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی (مطالعه موردی استان آذربایجان شرقی)، پژوهشنامه مالیات، سال ۸۹
- فرار مالیاتی در ایران (بررسی علل و آثار و برآورد میزان آن)، پژوهشنامه مالیات، سال ۹۲
- فرار مالیاتی در ایران، پژوهشنامه مالیات، سال ۹۲
- بررسی علل و پیامدهای فرار مالیاتی و برآورد آن در اقتصاد ایران، وزارت اقتصاد و امور دارایی، سال ۹۷
- عبدی، محمدرضا، و اله محمد آقایی (۱۳۸۷)، پنج سال تلاش پایدار در پرتو نیم قرن اندیشه
- رعدی، آذرخش (۱۳۷۶)، قرن ۲۱، عصر فرار مالیاتی، فصلنامه بانک صادرات ایران، شماره دوم، پائیز ۱۳۷۶
- Roubini, N. & Sala- J- Martin, X. (1995), "A Growth Model of Inflation. Tax Evasion and Financial repression", Journal of Monetary Economics, Vol. 35, No. 2, PP: 275-301. Schneider, F. (2007), "Shadow Economies and Corruption All Over the World: New Estimates for 145 Countries", Journal of Public Economics, Vol. 1, No. 9, PP: 1-66. Slemrod, J. (2007), "Cheating Ourselves: the Economics of Tax Evasion", Journal of Economic Perspectives, Vol. 21, No. 1, PP: 25-48. Song, YD. and Yarbrough, TE. (1978), "Tax Ethics and Taxpayer Attitude", A Survey Public Administration Review September-October, Vol.38, No. 5, PP: 442-452. Sookram, S. and Watson, P. (2005), "Tax evasion, Growth and The Hidden Economy in Trinidad nd Tobago", Institute of Social and Economic Studies, Working Paper 418, PP: 1-18

اولین همایش ملی
علوم انسانی در حکمت معاصر
بامحوریت علامه طباطبائی

hcwconf.ir

